

ปัญหาทางกฎหมายในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรป่า กรณีศึกษา ป่าชุมชนโคกใหญ่ อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม

Legal Problems of Participation in Forest Resource Management : a Study Case of Koke Yai Community Forest, Wapepathum District, Mahasarakham Province

ศุภาวุฒิ โมกข์เมธากุล¹

Suphawut Mokmethakul²

บทคัดย่อ

ปัจจุบันประเทศไทยมีโครงการป่าชุมชนทั่วประเทศจำนวน 8,497 หมู่บ้าน 7,856 โครงการ รวมป่าชุมชนที่ได้ขึ้นทะเบียนทั่วประเทศ จำนวน 3,258,233 ไร่ 96 ตารางวา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเนื้อที่ป่าชุมชนมากเป็นอันดับสองของประเทศรองจากภาคเหนือ แต่สำหรับจังหวัดมหาสารคามถือเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ป่าธรรมชาติน้อยที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และป่าโคกใหญ่ อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม ถือเป็นป่าชุมชนผืนใหญ่ที่สุดของจังหวัดมหาสารคาม แต่กลไกในการพัฒนาและอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกใหญ่ ยังคงมีปัญหาในการขาดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของคนในชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเกิดการบุกรุกและแย่งชิงทรัพยากรป่าจากคนในชุมชนและนายทุนอย่างต่อเนื่อง

วิจัยฉบับนี้ จึงมุ่งที่จะศึกษาถึงกฎหมายที่ใช้บังคับเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่า โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบกับการศึกษาวิจัยภาคสนาม ได้แก่ ป่าชุมชนโคกใหญ่ อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง และร่วมแสดงความคิดเห็น จากการศึกษาพบว่า มาตรการทางกฎหมายในการบริหารจัดการทรัพยากรป่ากฎหมายมีการแยกส่วนบริหารจัดการทำให้ขาดศักยภาพในการบังคับใช้กฎหมาย, กลไกการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรป่าขาดประสิทธิภาพและความชัดเจน เช่น ความหมายของบทนิยามคำว่า “ป่า” ที่แตกต่างกัน, กฎหมายมุ่งรองรับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่าคุ้มครองทรัพยากรป่า, การกำหนดนโยบายและการจัดทำแผนพัฒนาตำบลในเรื่องการพัฒนาป่าชุมชนโคกใหญ่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ,ป่าชุมชนโคกใหญ่ ยังมิได้มีการขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชนตามที่สำนักงานจัดการป่าชุมชน กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำหนดเงื่อนไขไว้ และมีได้มีการกำหนดเขตป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอยไว้อย่างชัดเจน จากสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้ขาดเอกภาพใน

¹ พนักงานวิชาการ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² Academic Officer, Colleges of Politics and Governance, Mahasarakham University

การพัฒนาและอนุรักษ์ป่าชุมชนขนาดใหญ่ เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาจึงเสนอให้ ควรเร่งพิจารณาตรา กฎหมายป่าชุมชนโดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการจัดการทรัพยากรป่าอย่างมีส่วนร่วมของภาค รัฐกับชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม อย่างมีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์การอนุรักษ์ พัฒนา ป่าชุมชน และใช้ประโยชน์ในทรัพยากรป่าชุมชน รวมทั้งพืชและสัตว์ที่อยู่อาศัยบริเวณป่าชุมชนอย่าง ยั่งยืน ตลอดจนชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องควรเร่งดำเนินการขึ้นทะเบียนป่าชุมชน ใหญ่ให้เป็นป่าชุมชนตามกฎหมาย เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชนต่อไป

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม,ป่าชุมชน

Abstract

There are 8,497 villages with 7,856 community forest projects in Thailand and the overall registered area covers 3,258,233 rai and 96 square wa. The Northeast of Thailand has the second largest area after the North however, Mahasarakham province was considered as having the smallest area in the northeast region while the Koke Yai Community Forest in Wapeepathum, Mahasarakham was the largest area community forest in the province. The dynamic in developing and reserving the Koke Yai Community Forest still faces the problems in lack of serious cooperation from community and the local government organizations; thus, there were invasion of land and forest resource competition between local people and investors.

This research aimed to investigate the laws using managing forest resources by relying on community participation and local government organizations. This study used qualitative research including the field survey at the Koke Yai Community Forest, Wapeepathum, Mahasarakham by interviewing concerned people and collecting opinions from the study. It revealed that the legal standard in managing forest resources had been separated by regulating and it resulted in inadequate legal using. The dynamic of legal usages regarding the forest resource lacked efficiency and clarity such as the different definitions of "forest" The legal system mainly supported the role of the local government organizations rather than protecting the forest resource. Defining the policy and drafting the development plan lacked participation from people in the community. The Koke Yai Community Forest had not been registered as the community forest at the Community Forest Management Office as the Department of Natural Resource specified and the reserved and use forest areas were not clearly separated. The mentioned conditions and problems, it caused a lack in developing and reserving the Koke Yai Community Forest. Thus, to solve these problems, it was suggested that community forest law should be issued specifically to create benefit for resource management with the participation between government, community, local community, and traditional local community efficiently by concerning the standard of reserving, developing, improving and utilizing the community forest benefit for plants and animals living in community forest sustainably. Moreover, the concerned community and the local government organizations

should mobilize the community forest registration process to have the legal right to community forest status for the benefit of reserving and developing the community forest.

Keywords: Participation, Community Forest

บทนำ

ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ที่รัฐบาลไทยมีนโยบายเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานรวมศูนย์อำนาจการจัดการทรัพยากรเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศตามแนวทางที่ประเทศตะวันตกและองค์กรข้ามชาติ เช่น ธนาคารโลก องค์กรอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ และอื่น ๆ ได้วางแผนไว้ ตามทฤษฎีระบบโลกที่ประเทศไทยถูกจัดวางให้เป็นประเทศขายของที่ถูกกำหนดให้ผลิตสินค้าปฐมภูมิจากฐานทรัพยากรธรรมชาติเพื่อป้อนให้แก่กลุ่มประเทศแกนกลางทุนนิยมโลก และเปิดตลาดให้กับสินค้าของประเทศเหล่านั้น ส่งผลกระทบตามมาหลายด้าน สำหรับในด้านพื้นที่ป่า ในปัจจุบันเนื้อที่ป่าไม้ในประเทศไทย ที่มีการสำรวจในปี พ.ศ.2550 มีเนื้อที่ 171,585.65 ตารางกิโลเมตร หรือ 33.44 เปอร์เซ็นต์ ของเนื้อที่ทั้งหมดของประเทศ ลดลงจากปี พ.ศ.2504 ซึ่งมีเนื้อที่ 273,629 ตารางกิโลเมตร หรือ 53.33 เปอร์เซ็นต์ เมื่อเปรียบเทียบกับเนื้อที่ป่าลดลงร้อยละ 37.3 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีในปี พ.ศ.2504 (สุภรานต์ ไรจนไพรวงศ์. 2548 : 133) จากความเสื่อมโทรมของป่าและระบบนิเวศต่าง ๆ ทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพลดลงอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดแนวคิดการจัดการดูแลป่าที่หลากหลายรูปแบบ “ป่าชุมชน” ก็เป็นอีกหนึ่งรูปแบบของการจัดการป่าโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าตามวิถีและวัฒนธรรมของชุมชนที่ต้องอาศัยป่าในการดำรงชีพ ประโยชน์ของป่าชุมชนจึงมีหลากหลาย ตั้งแต่การอนุรักษ์ ดิน น้ำ รักษาสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็น

แหล่งพืชสมุนไพรหลายชนิด และเป็นแหล่งกำเนิดของวัตถุดิบของการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน ตลอดจนเครื่องมือใช้ไม้สอยที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ รวมถึงเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติสำหรับบริโภค เป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของสัตว์ป่าและแมลงต่าง ๆ นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนยังสามารถเก็บรวบรวมของป่าขายเพื่อเป็นรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว และการจัดการป่าร่วมกันของชุมชนยังก่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่าและคนในชุมชนอีกด้วย (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.2553 : 3)

ป่าชุมชน ในความหมายอย่างกว้างจึงหมายถึง พื้นที่ป่าไม้ที่ได้รับการจัดการโดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชน และองค์กรชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตามความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เป็นป่าที่ประชาชนเข้าไปใช้สอยตามวิถีชีวิตของคนทุกคนในชุมชนนั้น ทั้งเรื่องการทำมาหากิน ระบบครอบครัวเครือญาติ ประเพณีความเชื่อ อำนาจและกฎระเบียบในชุมชน ป่าชุมชนจึงมีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับลักษณะภูมินิเวศ และวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนในท้องถิ่น ป่าชุมชนจึงถือได้ว่าเป็นหนึ่งในฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ โดยเฉพาะการเป็นที่มาของทรัพยากรอาหาร (food resource) ให้แก่ชุมชนในประเทศ ตั้งแต่อดีตจนถึงในปัจจุบัน ประเทศไทยเริ่มเห็นความสำคัญของความมั่นคงทางอาหาร (food security) อันเป็นหนึ่งในการสร้างความปลอดภัยของมนุษย์ (human security) และได้บรรจุแนวคิดนี้ไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาบนความหลากหลายทางชีวภาพ (biodiversity) และการสร้างความมั่นคง

ของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) จากในอดีตที่องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ออกมาให้นิยามป่าชุมชนหรือวนศาสตร์ชุมชน (community forest หรือ social forestry) ว่าหมายถึง “สภาพการณ์ใด ๆ ก็ตามที่ให้คนท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับป่าไม้” ยังคงถือเป็นนิยามที่กว้าง เพราะเท่าที่ผ่านมามีการมีส่วนร่วมในทรัพยากรป่าไม้โดยทั่วไปต่างดำเนินไปเพื่อประโยชน์ของป่ามากกว่าประโยชน์ของคนภายหลังแนวคิดดังกล่าวเริ่มได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในเวทีการประชุมการป่าไม้ ครั้งที่ 8 ณ กรุงจาการ์ตา ภายใต้หัวข้อการป่าไม้เพื่อประชาชน (Forestry for People) และมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นเรื่องที่ถูกกล่าวถึงมากและได้รับการยอมรับในเวทีระหว่างประเทศ (สมศักดิ์ สุขวงศ์. 2550: 40-42) จนกระทั่งเมื่อไม่นานมานี้ สมัชชาสหประชาชาติได้รับรอง ‘ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของปวงชนท้องถิ่นดั้งเดิม’ เนื้อหาที่ปฏิญญาฉบับนี้กล่าวถึงผู้คนในชุมชนทั้งหลายที่อิงอาศัยฐานทรัพยากรต้องประสบและลุกขึ้นมาเรียกร้องจากผู้มีอำนาจในสังคม สำหรับประเทศไทย การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเพื่อเข้าไปจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (องค์การสหประชาชาติประจำประเทศไทย และสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.2554 :15) ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขบวนการป่าชุมชนของประชาชน ที่ได้เรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่รวมศูนย์โดยรัฐ มาเป็นการจัดการที่ให้ชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยแนวคิดเรื่องป่าชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องสิทธิชุมชนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (Community Rights and Natural Resource) ที่เริ่มปรากฏให้เห็นภาพชัดเจนในปี พ.ศ. 2532 (สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ.2545) และขยายไปสู่ทรัพยากรด้านอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม

การที่ประชาชนจะได้มาซึ่งสิทธิที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญก็ต่อเมื่อมีการออกกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิดังกล่าว

ปัจจุบันมีโครงการป่าชุมชนทั่วประเทศจำนวน 8,497 หมู่บ้าน 7,856 โครงการ รวมป่าชุมชนที่ได้ขึ้นทะเบียนทั่วประเทศ จำนวน 3,258,233 ไร่ 96 ตารางวา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเนื้อที่ป่าชุมชนมากเป็นอันดับสองของประเทศรองจากภาคเหนือ โดยโครงการป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวน 4,133 หมู่บ้าน 3,687 โครงการ รวมป่าชุมชนที่ได้ขึ้นทะเบียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 1,038,040 ไร่ 3 งาน 74 ตารางวา และจากจำนวนทั้งหมดแบ่งเป็นจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 180 หมู่บ้าน 178 โครงการ แยกเป็นที่ได้ขึ้นทะเบียนในเขตป่าสงวน จำนวน 19,896 ไร่ 20 ตารางวา และที่ได้ขึ้นทะเบียนในเขตป่าพระราชบัญญัติป่าไม้ จำนวน 7,713 ไร่ 2 งาน 28 ตารางวา รวมป่าชุมชนที่ได้ขึ้นทะเบียนในจังหวัดมหาสารคาม มีจำนวนทั้งสิ้น 27,609 ไร่ 2 งาน 48 ตารางวา ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการอนุมัติโครงการป่าชุมชน ปี พ.ศ. 2543 – 2555

ภาค	จำนวน		รวมเนื้อที่		
	หมู่บ้าน	โครงการ	ไร่	งาน	ตร.ว
ภาคเหนือ	2,595	2,496	1,653,032	3	28
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	4,133	3,687	1,038,040	3	74
ภาคกลาง	1,031	937	407,926	1	45
ภาคใต้	738	736	159,233	0	49
รวมทั้งประเทศ	8,497	7,856	3,258,233	0	96

ข้อมูล สำนักงานจัดการป่าชุมชน , วันที่ 25 มิถุนายน 2555

สำหรับจังหวัดมหาสารคามถือเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ป่าธรรมชาติน้อยที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย แม้จะมีป่าชุมชนอยู่หลายแห่ง เช่น ป่าชุมชนดงใหญ่ ป่าชุมชนโคกสูง ป่าชุมชนโคกหินลาด แต่ป่าโคกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม นับเป็นป่าชุมชนผืนใหญ่ที่สุดของจังหวัดมหาสารคาม มีสภาพเป็นป่าเบญจพรรณ หรือป่าเต็งรัง ประกอบด้วยป่าโคกต่างๆ ได้แก่ โกกหนองโจด โกกดอนหัน โกกแปะ โกกดงใหญ่ โกกผิป่าหลอก ซึ่งในอดีตสภาพป่าโคกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เป็นป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทั้งในเรื่องพันธุ์ไม้ สมุนไพรและสัตว์ป่า โดยก่อนปี พ.ศ.2504 มีพื้นที่ป่าประมาณจำนวน 8,000 ไร่ (ธีรดา นามไธ 2549 : 2) แต่เนื่องจากการลักลอบตัดไม้ บุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารเพื่อทำไร่เลื่อนลอย การเผาป่าโดยขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบ การแสวงหาที่ดินในพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ ทำให้สภาพพื้นที่ป่าชุมชนโคกใหญ่ จนในปี พ.ศ. 2518 -2534 ป่าโคกใหญ่มีจำนวนลดลงเหลือประมาณ 4,266 ไร่ และจากการสำรวจในปี พ.ศ.2552 ของสำนักงานป่าไม้จังหวัดมหาสารคาม พบว่าในปัจจุบันป่าชุมชนโคกใหญ่เหลือป่าส่วนที่สมบูรณ์ประมาณ 2,132 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 5 ตำบล 19 หมู่บ้าน โดยแบ่งเป็นชุมชนที่อาศัยอยู่รอบป่าชุมชนโคกใหญ่จำนวน 14 หมู่บ้าน คือ ตำบลแคน มี 6 หมู่บ้าน คือ บ้านตำแย บ้านแว้งชัย บ้านโคกสะอาด บ้านโคกกลาง บ้านเขวาค้อ บ้านหนองโจด ตำบลหนองหวาย มี 2 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองโง้ง บ้านหนองมะเขว ตำบลหนองแสง มี 2 หมู่บ้าน คือ บ้านโสภียง บ้านหนองเดิน ตำบลโคกสีทองกลาง มี 2 หมู่บ้าน คือ บ้านโคกแปะ บ้านบูรพาพัฒนา ตำบลหนองใหญ่ มี 2 หมู่บ้าน คือ บ้านดอนหัน และบ้านเจริญพัฒนา (สาวตรี สุขศรี. 2554 : 2) ผู้นำชุมชนจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาที่จะเกิดขึ้นต่อพื้นที่ป่าและผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น จึงได้เกิดความ

คิดที่จะพัฒนาป่าชุมชนดังกล่าวให้กลับมีสภาพสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2535 จึงมีการรวมตัวจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนโคกใหญ่ และได้มีการปรับปรุงการดำเนินงานอีกครั้งในปี พ.ศ. 2536 ภายใต้ชื่อคณะกรรมการเครือข่ายอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกใหญ่ โดยได้วางกฎระเบียบป่าชุมชนภายใต้แนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และได้เสนอต่อสภาตำบลเพื่อขอความคิดเห็นและดำเนินการในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่ จนกระทั่งทางจังหวัดมหาสารคามมีมติให้ป่าโคกใหญ่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานที่ดินอำเภอวาปีปทุม (สัมภาษณ์ พ่อบุญเรือง ยางเครือ .2555) แต่ถึงอย่างไรกลไกในการพัฒนาและอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกใหญ่ยังคงมีปัญหาในการขาดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของคนในชุมชน จึงเกิดการบุกรุกและแย่งชิงทรัพยากรป่าจากคนในชุมชนและนายทุนอย่างต่อเนื่อง เพราะไม่สามารถทำแนวเขตที่ชัดเจนระหว่างพื้นที่ป่าและพื้นที่การใช้ประโยชน์ของประชาชน อีกทั้งปล่อยให้ภาวะหลักอยู่กับผู้นำและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะศึกษาถึงวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบกับต้องมีมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและจัดการป่าชุมชนที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการดูแลป่าชุมชนของชุมชนท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับในการดำเนินการจัดการดูแลป่าชุมชน
3. เพื่อศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมและจัดการป่าชุมชน

สมมติฐานของการวิจัย

ปัจจุบันการจัดการทรัพยากรป่าในประเทศไทยใช้กฎหมายทั่วไปหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2503 แก๊ซ พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 เป็นต้น ทำให้การจัดการป่าชุมชนเป็นไปอย่างขาดเอกภาพ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากกฎหมายดังกล่าวส่วนใหญ่ไม่ได้คำนึงถึงรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนที่อาศัยป่าในการดำรงชีพ ส่งผลกระทบต่อชุมชนในการดำเนินการจัดการป่าชุมชนและทำให้ป่าไม้อย่างคงถูกบุกรุกและทำลาย ดังนั้นจึงควรปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการจัดการป่าชุมชน หรือถ้าจำเป็นก็ต้องการตรากฎหมายป่าชุมชนเป็นการเฉพาะเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องสภาพการณ์ในปัจจุบัน

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตของข้อมูล

1) รวบรวมข้อมูลกฎหมาย ระเบียบ คำสั่งมติคณะรัฐมนตรี รายงานการประชุม บันทึก/หนังสือของทางราชการ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และตำราวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2) รวบรวมปัญหาจากพื้นที่ภาคสนาม ได้แก่ ป่าชุมชนโคกใหญ่ อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

2. ขอบเขตเวลา

ศึกษาวิจัยระหว่าง เดือน มกราคม 2555 ถึงเดือน กันยายน 2555

ระเบียบวิธีวิจัย

1. เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งรวบรวมเอกสารที่ปริวรรตแล้ว เช่น กฎหมาย คำสั่งมติคณะรัฐมนตรี รายงานการประชุม บันทึก/หนังสือของทางราชการ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือตำรา และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาวิจัยภาคสนาม โดยเลือกกรณีศึกษาจากพื้นที่จริง คือ ป่าชุมชนโคกสูง อำเภอ

วาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม โดยสัมภาษณ์ผู้รู้และผู้ที่เกี่ยวข้อง และร่วมแสดงความคิดเห็น

3. ศึกษาวิเคราะห์ ปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมและจัดการป่าชุมชน เพื่อชี้ปัญหา และแสวงหาแนวทางการวางนโยบายของภาครัฐต่อชุมชนในการจัดการป่าชุมชน โดยไม่ตัดขาดจากรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนที่อาศัยป่าในการดำรงชีพ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงปัญหาตลอดจนอุปสรรค ในการจัดการดูแลป่าชุมชนของชุมชนท้องถิ่น

2. ทำให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายที่ใช้อยู่บังคับและให้สิทธิชุมชนในการจัดการดูแลป่าชุมชน

3. ทำให้ได้แนวทางในการปรับปรุงกฎหมาย หรือบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการดูแลป่าชุมชนเป็นการเฉพาะ

2. ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

ชุมชนป่าชุมชนโคกใหญ่ อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

ในส่วนนี้จะเป็นการศึกษาเพื่อให้เข้าใจถึงบริบททางสังคมและสภาพป่าชุมชนโคกใหญ่ ที่จะนำไปวิเคราะห์ในส่วนต่อไป ดังนี้

2.1 สภาพปัญหาและการจัดการป่าโคกใหญ่ แบ่งได้ 5 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ช่วงป่ามีความอุดมสมบูรณ์ (ก่อน พ.ศ. 2504) เนื้อที่ป่ามีประมาณ 8,000 ไร่ ในช่วงนี้ชาวบ้านมีการแผ้วถางป่าเพื่อการปลูกพืชไร่กินในครัวเรือน เช่น ปลูกถั่วแดง ผัก ฝ้าย เป็นต้น ไม่มีการจับจองพื้นที่กรรมสิทธิ์แต่อย่างใด

ระยะที่ 2 ช่วงบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2504 – 2518) คือ ปอกระเจา ถั่วลิสง แดงโม มันสำปะหลัง ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2509 เป็นผลให้เขตป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์ถูกบุกรุกไปกว่า 3,588 ไร่ จากชาวบ้าน 243 หลังคา

เรือน ต่อมานายทุนเข้ามาทำวนซื้อพื้นที่เพื่อปลูกอ้อยและยูคาลิปตัส จึงได้สร้างปัญหาหนักขึ้นเพราะเป็นพืชที่ทำให้ดินในป่าเสื่อมโทรม

ระยะที่ 3 ช่วงตัดไม้ฟันเพื่ออุตสาหกรรมเกลือ (พ.ศ. 2518 - 2534) ให้แก่โรงงานต้มเกลือที่หนองบ่อ อำเภอบรบือ อำเภอนวาปีปทุม อำเภอนาดูน และในช่วงนี้ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมลำน้ำเสียวก็ลุกขึ้นมาคัดค้านการทำนาเกลือที่หนองบ่อ เพราะผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการปล่อยน้ำเค็มที่เกิดขึ้นจากการทำนาเกลือของโรงงานส่งผลกระทบต่อพื้นที่นา ทำให้ข้าวตายเป็นผลทำให้มีคำสั่งจากรัฐบาลเพื่อยุติการทำอุตสาหกรรมเกลือในปี พ.ศ. 2533 และในปี พ.ศ. 2534 ผู้นำชุมชนได้ทำการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ การรักษาป่าไม่ร่วมกัน จนสามารถรวมกลุ่มกันได้ภายใต้เครือข่ายชาวบ้านอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกใหญ่

ระยะที่ 4 ช่วงรณรงค์เพื่อการรักษาป่าชุมชนร่วมกัน (พ.ศ. 2534 - 2540) โดยการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับองค์กรชาวบ้านพื้นที่อื่นๆ มีการจัดทำแนวเขตป่าชุมชน และการพัฒนากองทุนหมุนเวียน การควบคุมดูแลการใช้ประโยชน์จากป่า การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันของหมู่บ้านรอบป่าและหมู่บ้านใกล้เคียง โดยการได้รับสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนในขณะนั้น ปัจจุบันยังมีการสร้างศูนย์การเรียนรู้เพื่อใช้เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์แก่กลุ่มคนที่สนใจอื่นๆ ด้วย

ระยะที่ 5 ช่วงแผ้วถางป่าเพื่อผลประโยชน์เฉพาะตน (พ.ศ. 2541 - 2555) เมื่อมีนโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุนของรัฐ การเข้าไปตัดไม้ แผ้วถางป่าจึงเกิดขึ้นอีก และบางรายมีการซื้อขายในราคาที่สูงพอสมควร ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน คือ เจ้าของที่ดินมีการตัดไม้ขายและต้องการขายที่ดินด้วย อีกทั้งการดำเนินงานของเครือข่ายอนุรักษ์ป่าในปัจจุบันไม่เข้มแข็งเหมือนเดิม เพราะปัจจัยหลายอย่าง

เช่น การเมืองท้องถิ่นที่มีการแข่งขันสูงส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง, การสนับสนุนกิจกรรมก็ไม่ต่อเนื่อง, ให้ความสำคัญกับองค์กรภาคประชาชนลดลง และงบประมาณในการสนับสนุนการดำเนินงานของภาคประชาชนก็ลดลงด้วย (ชูศักดิ์ สุทธิสา และคณะ. 2545 : 8 -10)

2.2 การบังคับใช้สิทธิชุมชน และปัจจัยที่เอื้อให้ชุมชนสามารถใช้สิทธิได้ แบ่งได้ 2 กรณีดังนี้

2.2.1 แนวคิดพื้นฐานในการใช้สิทธิจัดการดูแลป่า สิทธิในการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ถือเป็นสิทธิตามธรรมชาติของชาวบ้านที่มีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับการใช้ประโยชน์จากป่า และถือเป็นเรื่องปกติที่ชุมชนที่เห็นความสำคัญของป่านั้น จะลุกขึ้นมาปกป้องป่าเอง เมื่อเห็นว่าไม่สามารถคอยพึ่งพารัฐให้เข้ามาช่วยดูแลรักษาป่าได้ สำหรับกรณีป่าโคกใหญ่นั้น การทำงานอนุรักษ์ที่ผ่านมายังไม่เคยมีการอ้างใช้สิทธิชุมชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ อีกทั้งเรื่องดังกล่าวก็ยังไม่เป็นที่รับรู้หรือเข้าใจมากนักในหมู่บ้านเอง

2.2.2 วิธีการให้ได้มาซึ่งสิทธิในการจัดการดูแลป่า สำหรับกรณีการใช้สิทธิในการดูแลทรัพยากรของชุมชนรอบป่าโคกใหญ่นั้น จนถึงปัจจุบันนับว่ายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะภาครัฐไม่ค่อยให้ความสนใจหรือสนับสนุนช่วยเหลือ โดยรัฐมองว่าเป็นที่ดินสาธารณะประโยชน์ ประกอบกับมีโครงการพัฒนาเศรษฐกิจต่างๆ เข้ามาก็สนับสนุนให้คนเข้าบุกเบิกแผ้วถางปลูกพืชเศรษฐกิจ ฉะนั้นเมื่อชาวบ้านรวมตัวกันเพื่อปกป้องดูแลพื้นที่ป่าของพวกเขาเองตามวิถีชาวบ้าน ปัญหาต่างๆ เหมือนดังเช่นกรณีพื้นที่อื่น อาทิ ขัดแย้งกับผู้ดูแลป่าจากภาครัฐ รัฐไม่ยินยอมให้ใช้กฎระเบียบป่า รัฐไม่รับรองในความเป็นป่าชุมชน รัฐไม่รับรองหรือไม่ยอมรับการใช้ "สิทธิชุมชน" ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญหรือกระทั่งปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรระหว่างชุมชนกับรัฐ

แต่ปัญหาสำคัญของป่าโคกใหญ่กับกลายเป็นว่า รัฐปล่อยให้ประชาชนดูแลกันโดยลำพังมากเกินไป ไม่สนใจช่วยเหลือ สนับสนุน หรือให้คำปรึกษา รวมทั้งยังต้องโดนข่มขู่ทำร้ายจากนายทุน นักธุรกิจที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนของรัฐ แต่ถึงอย่างไรพบว่า ชาวบ้านเคยเดินทางไปยังหนังสือเรียกร้องที่ส่วนกลางให้รัฐผลักดันพระราชบัญญัติป่าชุมชนออกมาให้ได้ และต้องยอมรับให้โคกใหญ่เป็นป่าชุมชน รวมทั้งยังพยายามประสานงานกับภาครัฐที่เกี่ยวข้องจากพื้นที่อื่นๆ มาให้ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนกับชาวบ้านอยู่เสมอ

2.3 ปัญหาในการจัดป่าชุมชนโคกใหญ่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แบ่งได้เป็น 4 กรณีดังนี้

2.3.1 ปัญหาที่ตัวชาวบ้านเอง กล่าวคือ ชาวบ้านจำนวนหนึ่งยังไม่ค่อยเข้าใจและไม่มั่นใจในการดำเนินงานของคณะกรรมการดูแลป่า

2.3.2 ปัญหาที่ตัวคณะกรรมการฯ ทั้งนี้ปรากฏว่าคณะกรรมการฯ ที่ทำงานจริงจัง มีเฉพาะผู้นำไม่กี่คนเท่านั้น ซึ่งมาจากสาเหตุที่ผู้นำชุมชนบางคนมีธุรกิจการตัดไม้เสียเอง ย่อมส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของชาวบ้านในชุมชนเหล่านั้นเอง ในขณะที่เดียวกันก็เป็นปัญหาต่อศักยภาพในการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติให้ได้ผลอย่างเต็มที่เพื่อให้ภาครัฐยอมรับการใช้สิทธิชุมชน

2.3.3 ปัญหาจากภาครัฐ กล่าวคือ ไม่ให้ความสนใจร่วมกับภาคประชาชนในการดูแลทรัพยากร รวมทั้งไม่มีความพยายามทำให้เกิดความชัดเจนว่าในที่สุดแล้วพื้นที่ป่าโคกใหญ่นี้เป็นเพียงที่สาธารณประโยชน์ เป็นป่าหรือว่าเป็นป่าชุมชน นอกจากนี้ จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่มีความชัดเจนในเรื่องของแนวเขตของป่าโคกใหญ่ กับเขตซึ่งเป็นพื้นที่ทำกิน เป็นผลให้มีกรบุกรุกพื้นที่ป่าอยู่ตลอดเวลา

2.3.4 ปัญหาการขาดองค์กรภายนอกที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุน

กิจกรรม หรือโครงการต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า องค์กรภายนอกในที่นี้อาจหมายถึง หน่วยงานด้านการศึกษาที่จะเข้ามาช่วยให้ข้อมูลความรู้ที่รอบด้านไม่ว่าจะเป็นสิทธิชุมชน กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหว การเรียกร้องสิทธิต่างๆ เป็นต้น

3. ปัญหาทางกฎหมายในการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชน

ในส่วนนี้ จะเป็นการวิเคราะห์ถึงภาพรวมเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการบริหารจัดการทรัพยากรป่า เพื่อจะนำเสนอให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนี้

3.1 ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการบริหารจัดการทรัพยากรป่า ดังนี้

3.1.1 กฎหมายมี การแยกส่วนบริหารจัดการ พบว่า สาเหตุหลักที่ทำให้ขาดศักยภาพในการบังคับใช้กฎหมาย คือ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน ได้แก่ กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นราชการระดับกรมที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ โดยแยกภารกิจออกจากกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตามการปฏิรูประบบการบริหารราชการแผ่นดินส่วนกลางในปี พ.ศ.2545 มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการควบคุม กำกับ ดูแล ป้องกัน การบุกรุก ทำลายป่า และการทำผิดกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ การตรากฎหมายจึงเป็นการตอบสนองวัตถุประสงค์ด้านทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละด้านเฉพาะกรณี มิได้ตรากฎหมายเพื่อการคุ้มครองทรัพยากรป่าไม้ในภาพรวมอย่างมีระบบที่ชัดเจน และขาดความเชื่อมโยงกัน ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนของกฎหมาย และการใช้อำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ การที่มีหลายหน่วยงานรับผิดชอบดูแลปัญหาเดียวกัน ภายใต้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายเฉพาะ จึงเกิดปัญหาต่อแนวนโยบายและการบริหารจัดการที่แตก

ต่าง รวมทั้งการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แม้ในปัจจุบันจะมีการจัดตั้งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นมากก็ตาม อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก็มีได้อยู่ภายใต้การกำกับ ดูแล ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรงแต่อย่างใด ทำให้บริหารจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ขาดการมีส่วนร่วมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการบริหารทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.1.2 กลไกการบังคับใช้

กฎหมายขาดประสิทธิภาพ พบว่า กฎหมายป่าชุมชนที่ดี ควรมีมาตรการส่งเสริมการดำเนินการสำหรับประชาชนและชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ที่ชัดเจนครอบคลุมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผนการใช้ทรัพยากรป่าไม้ การขออนุญาต การจัดการแก้ไขปัญหา การติดตามตรวจสอบ มาตรการป้องกัน รวมทั้งการชดเชยค่าเสียหายที่เหมาะสม ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายฉบับใดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ มีบัญญัติไว้อย่างครอบคลุมและชัดเจนในเรื่องดังกล่าวมาทั้งหมด ทั้งนี้ยังอีกพบว่ากฎหมายส่วนใหญ่ เช่นพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 จะมีมาตรการในการแก้ไขปัญหามากกว่าการส่งเสริม หรือป้องกัน และเนื้อหาส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการควบคุมและสั่งการ รวมทั้งมีข้อกำหนดห้ามมิให้ประชาชนกระทำการต่างๆ พร้อมทั้งกำหนดโทษทั้งทางแพ่งและทางอาญาไว้เพื่อลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายดังกล่าว

3.1.3 กฎหมายลำดับรองไม่

สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรป่า พบว่า กฎกระทรวง ที่ออกตามความในพระราชบัญญัติหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 บางกรณีก็ไม่สามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ ส่งผลให้ผู้บังคับใช้กฎหมายและผู้ที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายเกิดความสับสนและเข้าใจผิด จนบางครั้งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งของพนักงานเจ้าหน้าที่กับประชาชนในท้องถิ่นหรือชุมชนได้ เช่น กรณีของชุมชนที่ต้องอาศัยการดำรงชีพจากทรัพยากรในป่าชุมชนโคกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ที่ไม่เคารพกฎเกณฑ์ตามที่กฎหมายบัญญัติ ในเรื่องการหาอาหาร การใช้พื้นที่ทำกินในป่า เช่น การตัดฟัน เผาถ่านขาย เก็บหาของป่า ทำให้เกิดข้อพิพาทกับรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

3.2 ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชนและร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน มีดังนี้

3.2.1 ปัญหาเกี่ยวกับ นิยาม

คำว่า “ป่า” และ “ที่ดิน” ที่แตกต่างกัน พบว่า คำว่า “ป่า” ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 อาจไม่จำเป็นต้องมี “ป่า” ในสภาพมีอยู่จริง ครอบคลุมที่ดินบริเวณดังกล่าวเป็นที่ดินที่บุคคลยังไม่ได้กรรมสิทธิ์ตามกฎหมายที่ดิน ซึ่งที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน รวมถึงที่ดินที่ไม่มีการออกเอกสารสิทธิที่ดิน ซึ่งหมายถึงที่ดินรกร้างว่างเปล่า คือ พื้นที่ป่า และในระยะต่อมาคำนิยามนี้ยังคงได้รับการบัญญัติเอาไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ฉบับอื่น เช่น ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ได้ให้นิยาม คำว่า “ป่า” หมายความว่า ที่ดินรวมตลอดถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมาย”

ด้วยการนิยามแบบกว้างเช่นนี้ จึงส่งผลให้พื้นที่ป่าทุกแห่ง รวมถึงป่าโคกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ที่มีชุมชนตั้งรกรากถิ่นฐาน ทั้งที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกินในเขต

ป่า แต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ต้องตกอยู่ในพื้นที่ป่าไป โดยปริยาย ด้วยเหตุนี้ไม่ว่าชุมชนที่อาศัยอยู่รอบป่าโคกใหญ่จะตั้งถิ่นฐานและทำกินมาก่อนการประกาศเขตป่า แต่ถ้าชุมชนนั้นตกหล่นจากการสำรวจไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์ที่ดิน ทั้งที่ทำประโยชน์มาก่อน ทำให้ที่ดินที่ชุมชนทำประโยชน์กลายเป็นพื้นที่ป่าตามที่รัฐประกาศให้เป็นเขตป่าแต่ละประเภทได้ และจากการศึกษาต่อไปยังพบว่าในเขตพื้นที่ป่าชุมชนโคกใหญ่ ยังมีได้มีการพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ทำกินในพื้นที่ป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างชัดเจน จึงทำให้เกิดความไม่ชัดเจนว่าแนวเขตตรงไหนเป็นพื้นที่ป่าและแนวเขตตรงไหนเป็นพื้นที่ทำกินของประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะในเขตหัวไร่ปลายนา ทำให้เกิดการบุกรุกป่าโคกใหญ่อย่างต่อเนื่อง

3.2.2 ปัญหาเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน มีสาระสำคัญดังนี้

ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ..... ซึ่งเป็นฉบับส่งออก ที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาแล้ว ดังนี้

1) การจัดตั้งป่าชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์ พบว่า ชุมชนที่ไม่มีสิทธิตามมาตรา 25 อาจเป็นชุมชนที่อยู่ชายเขตป่าอนุรักษ์แต่ยังดูแลจัดการป่าชุมชนที่อยู่ในเขตป่า อนุรักษ์เรื่อยมา และบางชุมชนได้ดูแลป่ามาก่อนการประกาศเป็นป่าอนุรักษ์ แต่หลังจากที่กฎหมายป่าชุมชน มีผลใช้บังคับกฎหมายจะตัดสิทธิชุมชนเหล่านี้อย่างสิ้นเชิงชุมชนจะไม่มี สิทธิดูแลจัดการป่าชุมชนที่เคยดูแลอยู่ต่อไป

2) ปัญหาการยื่นคำขอจัดการป่าชุมชน พบว่า กฎหมายป่าชุมชนดังกล่าวให้สิทธิชุมชนเพียงการ “ยื่นคำขอจัดตั้ง” ป่าชุมชนเท่านั้น แต่ชุมชนจะได้สิทธิ “การจัดการป่าชุมชน” หรือไม่ยังต้องผ่านการพิจารณาคัดกรองอย่างเข้มงวดหลายขั้นตอนจากคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานและ

คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนระดับชาติที่มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธานทำให้อำนาจการพิจารณาอนุมัติขึ้นอยู่กับภาครัฐทั้งสิ้น และเมื่อเชื่อมั่นได้ว่าเป็น “ชุมชนที่ดี” เป็นชุมชนที่รักษาป่าและอนุญาตให้จัดตั้งป่าชุมชนได้แล้ว กฎหมายจะอนุญาตให้ชุมชนเก็บหา “ของป่า” ได้ตามกฎหมายระเบียบที่กฎหมายกำหนด แต่สำหรับ “ไม้” ชุมชนมีสิทธิใช้เฉพาะไม้ไผ่และไม้ฝืนเท่านั้น ส่วนไม้อื่น ๆ ห้ามและต้องเด็ดขาด จากการศึกษาต่อไปพบว่าข้อกำหนดดังกล่าวอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจผิดว่าการใช้ประโยชน์จากไม้เท่ากับการทำลายและไม่เชื่อว่าชุมชนดูแลรักษาได้อย่าง ยั่งยืน ข้อบัญญัติในมาตรา 34 จึงขัดแย้งกับวิถีชีวิตของชุมชนที่ต้องพึ่งพาป่า และขัดแย้งกับความเป็นจริงที่พิสูจน์มานานจนเป็นที่ยอมรับแล้วว่ามีชุมชนที่ดี ที่มีกฎเกณฑ์ และภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์จากไม้ โดยสามารถรักษาป่าไว้ได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งในกฎหมายป่าชุมชนก็ได้มีข้อกำหนดไว้เป็นอย่างดีว่าการใช้ประโยชน์จากไม้ในป่าชุมชน “บริเวณเพื่อการใช้สอย” ต้องใช้เพื่อประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือนหรือกิจการสาธารณะเท่านั้น ห้ามใช้เพื่อธุรกิจการค้าโดยเด็ดขาด ถ้าฝ่าฝืนมีโทษรุนแรงกว่ากฎหมายป่าไม้ทั่วไปและถูกเพิกถอนป่าชุมชนด้วย

3) ปัญหาที่มีผลต่อกระบวนการตราพระราชบัญญัติป่าชุมชน พบว่ามี 3 ประการ ดังนี้

3.1) รัฐมีลักษณะของความไม่ไว้วางใจที่จะมอบอำนาจและผลประโยชน์ที่มีเหนือทรัพยากรป่าไม้ให้แก่ประชาชน จึงใช้แนวทางการรวมศูนย์อำนาจการจัดการป่าไม้ไว้ที่รัฐด้วยการออกกฎหมายและนโยบายมารองรับอำนาจรัฐในการจัดการทรัพยากร

3.2) การมีแนวคิดที่แตกต่างกันระหว่างรัฐกับประชาชนในเรื่องความหมายของป่าชุมชนและความแตกต่างของแนวคิดเรื่องสิทธิในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ขัดแย้งกันใน

การร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน โดยเป็นความขัดแย้งในเรื่องการได้รับสิทธิการจัดการป่าชุมชนในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์

3.3) การขาดความต่อเนื่องในกระบวนการกำหนดนโยบาย อันเนื่องมาจากสถานการณ์ทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อย ทำให้การกำหนดนโยบายและการประกาศใช้กฎหมายเกิดความชะงักงันและล่าช้าออกไป

สาเหตุทั้ง 3 ประการ กลายเป็นปัญหาทางการเมืองที่สำคัญ ซึ่งสร้างผลกระทบโดยตรงต่อกระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐ ดังนั้น ต้องสนับสนุนการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าชุมชนที่เน้นการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ในการพัฒนาและอนุรักษ์ป่าไม้ร่วมกับรัฐอย่างยั่งยืน

3.3 ปัญหาทางกฎหมายในการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.3.1 กฎหมายมุ่งรองรับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่าคุ้มครองทรัพยากรป่า จากการศึกษาพบว่าเจตนารมณ์ที่ตรากฎหมายขึ้นมาส่วนใหญ่เป็นเพียงเพื่อรองรับสถานะและเสริมบาทของหน่วยงานที่เสนอกฎหมายมิได้มุ่งประสงค์ที่จะกำหนดมาตรการที่มุ่งคุ้มครองทรัพยากรป่าไม้อย่างแท้จริง แต่เป็นการมาตรการที่ให้การคุ้มครองทรัพยากรไปตามสถานะและบทบาทของหน่วยงาน เช่น กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แทนที่จะหามาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมมาใช้ในการป้องกันปัญหาจากการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

3.3.2 การกำหนดนโยบายและการจัดทำแผนพัฒนาตำบลขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น จากการศึกษาพบ

ว่า กรณีของป่าชุมชนโคกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม มีพื้นที่ครอบคลุม 5 ตำบล 19 หมู่บ้าน โดยแบ่งเป็นชุมชนที่อาศัยอยู่รอบป่าชุมชนโคกใหญ่จำนวน 14 หมู่บ้าน ทำให้การจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่มีหน่วยงานท้องถิ่นระดับตำบลหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ไม่มีองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งใดเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการประสานงานดูแลป่าชุมชนโคกใหญ่ ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้องไม่สามารถจัดทำแผนพัฒนาป่าชุมชนโคกใหญ่ร่วมกันได้อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งการจัดทำแผนพัฒนาตำบลเพื่อพัฒนาป่าชุมชนโคกใหญ่ส่วนมากเป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปดำเนินการช่วยเหลือ หรือก็เป็นเรื่องเฉพาะที่ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน หรือกรรมการบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ดำเนินการเท่านั้น โดยที่ประชาชนในท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลแต่อย่างใด และสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ กฎหมายมิได้กำหนดหลักเกณฑ์หรือกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดทำแผนพัฒนาตำบลอย่างชัดเจน เพียงแต่ให้โอกาสประชาชนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่คณะกรรมการบริหารตำบลเห็นสมควรให้เข้าร่วมในคณะทำงานสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาตำบลเท่านั้น ซึ่งคณะทำงานชุดดังกล่าวจะมีหรือไม่ก็ได้เพราะกฎหมายไม่บังคับ ดังนั้น แผนพัฒนาตำบลจึงมิได้เกิดขึ้นจากเสียงส่วนใหญ่ของประชาชนในท้องถิ่นที่สามารถเข้าร่วมวางแผนทางการพัฒนาป่าชุมชนโคกใหญ่อย่างยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

3.4 ปัญหาการขาดกฎหมายที่รองรับสิทธิชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

จากการศึกษาพบว่า นับตั้งแต่กระบวนการควบคุมดูแลการใช้ประโยชน์ การขออนุญาต พร้อมทั้งกำหนดข้อห้ามและบทกำหนดโทษ เฉพาะหน่วยงานของรัฐเท่านั้นที่มีอำนาจหน้าที่ตามที่กล่าวมาข้างต้น ไม่มีการอนุญาตให้ชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม หรือ

ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่าชุมชนอย่างชัดเจนแต่อย่างใด มีเพียงพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ที่เปิดโอกาสให้องค์กรพัฒนาเอกชนเข้าเป็นกรรมการใน “คณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ” มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับสัตว์ป่าได้มากขึ้น แต่ก็ยังไม่ชัดเจนเพียงพอต่อเปิดโอกาสให้กับชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม หรือประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่า ในรูปแบบของป่าชุมชนอย่างชัดเจน ตามวัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 66 และมาตรา 67 แต่อย่างใด ทำให้ชุมชนที่อยู่และอาศัยพึ่งพิงป่าชุมชนโคกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ไม่สามารถเข้ามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาร่วมกับภาครัฐและราชการส่วนท้องถิ่นได้อย่างมีเอกภาพอย่างแท้จริง

3.5 ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม แบ่งได้ดังนี้

3.5.1 ในด้านความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการจัดการป่า

จากการศึกษาพบว่า องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในระดับชุมชน ในกรณีป่าชุมชนโคกใหญ่ควรมีองค์ประกอบในการจัดการป่าชุมชนอยู่ 3 ส่วนใหญ่ๆ ด้วยกันคือ

1) ผู้ที่มีส่วนได้เสียกับการจัดการป่าชุมชนโดยตรง คือ กลุ่มคนเหล่านี้ คือ

1.1) กลุ่มชาวบ้านผู้ที่มีนาติดเขตป่าชุมชนโคกใหญ่ ซึ่งหากคณะกรรมการเครือข่ายฯ ต้องการความร่วมมือกับกลุ่มคนเหล่านี้ต้องสร้างความชัดเจน และสร้างความเข้าใจต่อแนวทางการอนุรักษ์ป่าร่วมกัน เพราะกลุ่มคนเหล่านี้คือ คนที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าอย่างแท้จริง

1.2) กลุ่มชาวบ้านผู้มีกรรมสิทธิ์ในพื้นที่ป่าชุมชน แต่ไม่มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ครอบครอง เพราะพื้นที่ปัจจุบันเป็นป่าไม้ที่มีต้นไม้

ขึ้นหนาทึบ ชาวบ้านมีการรักษาป่าไม่ไว้เพราะการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ฉะนั้นกรรมการเครือข่ายฯ ต้องมีการสร้างความเข้าใจต่อแนวทางการดำเนินงานและการจัดการป่าร่วมกับชาวบ้านกลุ่มนี้เป็นสำคัญ และเพิ่มพื้นที่ให้กลุ่มชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าไม่ร่วมกัน

2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการป่าชุมชนโดยอ้อม กลุ่มคนเหล่านี้คือ

2.1) ชาวบ้านในหมู่บ้านติดเขตป่า ซึ่งกลุ่มชาวบ้านเหล่านี้ก็มีความสัมพันธ์กับป่าไม้โดยการใช้ประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าร่วมกัน ฉะนั้นกระบวนการสร้างความเข้าใจต่อแนวทางการดำเนินงานการรักษาป่าไม่จึงจำเป็นที่จะต้องทำงานร่วมกับกลุ่มคนเหล่านี้ด้วย และที่สำคัญ กฎระเบียบที่สร้างขึ้นต้องเป็นที่ยอมรับและตระหนักตลอดจนถึงปฏิบัติด้วย

2.2) ชาวบ้านผู้เข้ามาใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อยู่ข้างนอก มีความสัมพันธ์กับป่าเพื่อการใช้ประโยชน์เท่านั้น กลุ่มคนเหล่านี้ก็คือเป้าหมายที่สำคัญของการเข้ามามีบทบาทในการจัดการป่าไม่ร่วมกันเช่นกัน เพราะหากกลุ่มคนเหล่านี้ไม่เคารพและยอมรับกฎระเบียบที่สร้างขึ้น การบุกรุกทำลายป่าก็ยังคงเป็นปัญหาเหมือนเดิม

2.3) ผู้นำชาวบ้านที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้มีความสำคัญต่อการตัดสินใจในการให้ความร่วมมือหรือไม่ให้ความร่วมมือต่อการดำเนินงานของเครือข่ายฯ ฉะนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นเพื่อการจัดการป่าที่ยั่งยืน

2.4) ผู้สนับสนุนจากภายนอก หมายถึง องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานบริการวิชาการ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ต้องทำงานทั้งเชิงรับและเชิงรุกร่วมกับกลุ่มผู้นำซึ่งองค์กรที่ควรมึบทบาทมากที่สุดในการทำงานพัฒนา จัดตั้งองค์กรชุมชน คือ องค์กรพัฒนา

เอกชนซึ่งต้องมีบทบาทหลักในการประสานความร่วมมือของของกลุ่มคนต่างๆ เพื่อการทำงานร่วมกัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นองค์กรที่มีความสำคัญต่อการประสานความร่วมมือในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน แต่ที่ผ่านมากะบวนการประสานความร่วมมือทั้งฝ่ายวิชาการ นักพัฒนา ราชการ ผู้นำชาวบ้านยังไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มที่

3.5.2 ในด้านขั้นตอนในการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่ จากการศึกษาพบว่าป่าชุมชนโคกใหญ่ ยังมิได้มีการขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชนตามที่สำนักงานจัดการป่าชุมชน กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำหนดเงื่อนไขไว้ และมีได้มีการกำหนดเขตป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอยไว้อย่างชัดเจน จากสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้ขาดเอกภาพ งบประมาณ และแผนในการบริหารจัดการป่าชุมชนร่วมกันระหว่างรัฐกับชุมชน ดังนั้น เพื่อให้การจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักการตามที่กฎหมายกำหนดจึงควรมีแผนการดำเนินการเพื่อขึ้นทะเบียนจัดตั้งเป็นป่าชุมชนตามที่กฎหมายกำหนด

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่อำเภอบ้านดุง จังหวัดมหาสารคาม เป็นไปอย่างมีส่วนร่วมตามที่กฎหมายกำหนด จึงควรมีการดำเนินการเกี่ยวกับกฎหมายและการจัดการทรัพยากรป่า แบ่ง 3 ด้าน คือ

4.1 ในด้านนโยบาย มีดังนี้

4.1.1 รัฐควรมีนโยบายในการจัดทำแผนพัฒนาและจัดการป่าชุมชนในระดับประเทศอย่างชัดเจน เพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชนและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ

4.1.2 รัฐควรมีนโยบายบูรณาการการบริหารจัดการป่าชุมชนระหว่างหน่วยงาน

ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นกรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช สำนักงานจัดการป่าชุมชน กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานที่ดินจังหวัด เป็นต้น โดยเริ่มบูรณาการตั้งแต่นโยบาย แผน กฎหมาย และพนักงานเจ้าหน้าที่ในที่จะบังคับใช้กฎหมายร่วมกันอย่างเป็นระบบต่อไป

4.1.3 รัฐควรมีนโยบายในการส่งเสริมในด้านองค์ความรู้ในการจัดการป่าตามหลักวิชาการ และภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งควรมีการสนับสนุนให้พนักงานเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นให้ร่วมมือในการจัดการป่าชุมชนของชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม รวมถึงสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการจัดการป่าชุมชนอย่างทั่วถึง

4.2 ในด้านกฎหมาย มีดังนี้

4.2.1 ควรเร่งพิจารณาตรากฎหมายป่าชุมชนโดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการจัดการทรัพยากรป่าอย่างมีส่วนร่วมของภาครัฐกับชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์การอนุรักษ์ พัฒนา ป่าฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ในทรัพยากรป่าชุมชน รวมทั้งพืชและสัตว์ที่อยู่อาศัยบริเวณป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

4.2.2 ควรมีการดำเนินการจัดทำกฎหมายเฉพาะ อาจเป็นกฎหมายลำดับรอง เช่น กฎกระทรวง ประกาศ หรือข้อบังคับที่ให้อำนาจหน้าที่สำนักงานจัดการป่าชุมชน กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถดำเนินการตามพันธกิจได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยให้มีอำนาจดูแลรักษาพื้นที่ป่าชุมชนร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นที่ป่าชุมชนตั้งอยู่ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล สำนักงานที่ดินจังหวัด เป็นต้น

4.2.3 ควรมีมาตรการทางกฎหมายที่มีสภาพบังคับ ภายหลังจากการการระงับข้อพิพาทด้านทรัพยากรป่าโดยการไกล่เกลี่ย หรือการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการ ตลอดจนการระงับข้อพิพาทของท้องถิ่น

4.2.4 ควรมีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 โดยเพิ่มหลักการให้อำนาจในทางพื้นที่แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ที่สามารถดำเนินการแก่ผู้บุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนได้อย่างรวดเร็ว เพื่อลดปัญหาการบุกรุกป่าเพิ่มเติม

4.3 ในด้านการบริหารจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่ มีดังนี้

4.3.1 ชุมชนที่อาศัยอยู่รอบป่าชุมชนโคกใหญ่ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจ จิตสำนึกในการอนุรักษ์พัฒนา พื้นฟู ทรัพยากรป่าชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

4.3.2 ชุมชนต้องเปิดโอกาสในการเรียนรู้เทคนิคและองค์ความรู้ในการจัดการจัดการป่าชุมชนจากองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานบริการวิชาการ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง โดยไม่ตัดขาดจากรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนที่อาศัยป่าในการดำรงชีพ

4.3.3 ควรมีดำเนินการขึ้นทะเบียนป่าชุมชนโคกใหญ่ให้เป็นป่าชุมชนตามกฎหมายที่สำนักงานจัดการป่าชุมชน กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำหนดเงื่อนไขไว้ เพื่อประโยชน์ในการขอรับความสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาป่าชุมชนโคกใหญ่จากรัฐต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ให้ความอนุเคราะห์ทุนสนับสนุนการวิจัย และขอขอบคุณ คณาจารย์ ประจำสาขานิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคามทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่ดีตลอดการดำเนินการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2553). คู่มือต้นแบบการจัดการป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม ประจำปี 2553. ขอนแก่น : Km Team จังหวัดขอนแก่น.
- ชูศักดิ์ สุทธิสา และคณะ. (2548). การจัดระบบแนวคิดในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวบ้าน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธีรดา นามไผ่. (2549). บทเรียนการจัดการป่าชุมชนโคกใหญ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดมหาสารคาม. สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานมหาสารคาม.
- สมศักดิ์ สุขวงศ์. (2550). กระบวนทัศน์ที่เปลี่ยนไป : การจัดการป่าชุมชนเพื่อคนและเพื่อป่า .กรุงเทพฯ.
- สุกรานต์ โรจนไพรวงศ์. (2548). สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2548. มูลนิธิโลกสีเขียว. บริษัท อัมรินทร์ พรินตติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). กรุงเทพฯ.
- สาวตรี สุขศรี. (2554). สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : พื้นที่ป่าชุมชนโคกใหญ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดมหาสารคาม. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.
- สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP). (2545). ป่าชุมชนของคนรากหญ้า (Community Forests in Thailand). กรุงเทพฯ.จาก <http://www.undp.or.th/thai/download/community-forestinThailand.zip>
- องค์กรสหประชาชาติประจำประเทศไทย และสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2554). คัดค้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนสำหรับทุกคนเสียงของเราที่ได้ยินบนแผ่นดินไทย.กรุงเทพฯ.จากhttp://www.un.or.th/documents /UND_UDHR_TH_031208_V10_Final.pdf
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2550). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 / ตอนที่ 47 ก / หน้า 1 / 24 สิงหาคม 2550.
- พระราชบัญญัติป่าไม้. (2484). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 58 ตอนที่ 73 .15 ตุลาคม 2484
- พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ. (2507). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 81 ตอนที่ 38 . 28 เมษายน 2507
- พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า. (2535). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 109 ตอนที่ 15. 28 กุมภาพันธ์ 2535
- พระราชบัญญัติสวนป่า. (2535). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 109 ตอนที่ 20 . 13 มีนาคม 2535
- พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ. (2504). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 78 ตอนที่ 80 . 3 ตุลาคม 2504
- พระราชกฤษฎีกาโอนกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ไปเป็นกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปรับปรุงอำนาจหน้าที่และกิจการของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2546. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 120 ตอนที่ 93 ก . 30 กันยายน 2546.
- กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2545). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 119 ตอนที่ 103 ก. 9 ตุลาคม 2545